

SLÄKTTIDNAN

Nr 2

December 1984

Kongl. Maj:ts

förnyade nådiga

L e g o - S t a d g a

för

Husbönder och Tjenstehjon

af

den 23. Maj. 1883.

med hänvisningar till åberopade författningar, jemte alla
under senare Ålfsdagar deri gjorda förändringar
och tillägg till och med år 1876.

Exemplaret kostar 15 öre.

Staffanstorps
Släktforskarförening

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

SLÄKT-TAVLAN

Medlemsblad för Staffanstorps Släktforskarförening Nr 2 Dec. 1984

Box 7, 245 00 Staffanstorp. Tel. 046/25 29 72

Redaktör: Lars-Erik Nilsson

Ännu ett nummer av SLÄKTTAVLAN lämnar här kopieringsmaskinen f.v.b. till våra 31 medlemmar samt det 15-tal av landets släktforskarföreningar som fram till nu nappat på vårt förslag om tidningsutbyte. Det är glädjande att studera den rikhaltiga flora av släktforskartidskrifter och -medlemsblad som vuxit upp under de senaste åren. Kunskaperna och iderikedomen hos de ansvariga utgivarna är påtagliga och inspirerande. Entusiasmen och forskarglädjen hos bidragslämnarna är dessutom alltid stimulerande att uppleva. Fr.o.m. detta år har vi tidskriftsutbyte med följande lokalföreningar:

1. Söderslätts Släkt- och Hembygdsforskarförening	Släktforskaren
2. Blekinge Genealogiska Förening	BGF-Nytt
3. Kronobergs Genealogiska Förening	KGF-Nytt
4. Nässjöbygdens Genealogiska Förening	Släktposten
5. Östgöta Genealogiska Förening	ÖGF-Lövet
6. Värmlands Släktforskarförening	Nytt från
7. Storstockholms Genealogiska Förening	Anropet
8. Norrtälje Släktforskarförening	Anbladet
9. Föreningen för datorhjälp i släktforskningen	Släktforekar-Nytt
10. Jämtlands Släktforskarförening	JIS-Nytt
11. Skaraborgs Släktforskarförbund	Husförhørsnytt
12. Midälva Genealogiska Förening	MGF-Nytt
13. Föreningen Skellefteå Släktforskare	Roten
14. Västerbergslagens Släktforskare	Släktforskaren
15. Piteåbygdens Forskarförening	Ätt och bygd
16. Vasa Släktforskarförening	Släktspejaren
17. Släktforskarföreningen i Jacobstad	Släkt och Bygd

Fler föreningar kommer förhoppningsvis med i vårt utbyte med hjälp av detta nummer av Släkttavlan. De samlade tidskrifterna och medlemsbladen kommer att finnas tillgängliga på våra föreningsmöten för utlåning.

Till någon glädje kanske fördem som inte enbart har sina rötter i Skåne. Jag vill passa på att än en gång efterlysa bidrag till vårt eget medlemsblad. Det måste nu inte vara en ambitiöst upplagd artikel utan det räcker utmärkt med korta notiser om vad Du har hittat i Din forskning, efterlysningar av anor, frågor om egendomliga ord och uttryck som kanske någon annan i föreningen kan svara på. Gör slag i saken och skicka in Ditt bidrag till nästa nummer som kommer i maj 1985.

Red.

Omslagbild

Laga-stadga för husbönder och tjenstehjon af den 23 Nov. 1833

På ett Malmöantikvariat fann jag för någon månad sedan ett ex. av den lilla skrift som lånat sitt titelblad till Släkttavlan's första sida. Vem nu än våra förfäder visar sig vara, så nog tillhörde de oftast kategorin "husbönder" eller "tjenstefolk". Alltså bör innehållet i högsta grad ha påverkat livet för många av våra strävsamma förfäder.

Det lilla häftet är på 16 sidor och uppdelat på 9 artiklar, upptagande alla de bestämmelser som reglerade umgänget och förhållandet mellan arbetsgivare och tjänstefolk under 1800-talet. Mitt ex. är vältummat, solblekt och fyllt med diverse understrykningar. Kanske har det på sin tid haft sin plats i vråskåpet hos någon av Staffanatorpstraktens åbor eller andra arbetsgivare, vem vet?

"Om skyldighet att laga förswar sig förskaffa..." Laga förswar var för våra 1800-talsfränder ett viktigt begrepp. Det innebar att man bevisligen uppbar anställning eller årskontrakt hos Kronan eller var i annan allmän eller privat tjänst, att man ägde jord, var arrendator, bedrev handel, hantverk eller annan näring, m.a.o. att man ej låg samhället till last.

"Husbonde må antaga så många tjenstehjon, han kan sysselsätta", står det i artikel 2. Anställdes han fler än så fick han böta 3 Rd 16 sk. Om den anställdes var "försumlig, gensträvig eller oordentlig" hade husbonden rätt att avskeda honom..

"Tjenstehjon skall i sitt förhållande vara gudfruktig, troget, flitigt, lydigt, nyktert och sedligt samt icke undandraga sig det arbete och de sysslor husbonden skäligen föresätter". Stöld, vårdslöshet och avvikande från tjänsten ansågs vara allvarliga brott och straffades med böter, avdrag på lönen eller avsked. En dräng eller piga fick ej förvara sin kista med kläder o.a. på annan plats än där han/hon hade sin anställning.

Orlovssedel upprättades av husbonden då han uppsagt den anställdes från hans tjänst och var ett slags arbetsbetyg.

Avskedsbetyg skrevs av husbonden då den anställdes hade avverkat den tid han var städsld för och därefter önskade söka ny tjänst. Liksom orlovssedeln innehöll det uppgifter om anställningstid, frejd och skötsamhet i tjänsten.

Städjobevis utlämnades till den anställdes då denne erhöll ny tjänst. Den nye arbetsgivaren fick då som säkerhet den nyanställdes orlovssedel från föregående tjänst.

"Om tjenstehjons lön" avtalades mellan husbonde och anställd vid städjandet. "Tjenstehjon eger ej rätt, utan husbonde så vill, något af lönen utbekomma, innan det sin tid uttjent och redo för sig gjort" fortsätter stycket.

Städjopenning kunde förekomma då husbonde städslat någon i sin tjänst. Om uppsägning stadgades att så kunde ske av båda parter från och med den 26 juli t.o.m. 24 augusti för flyttning i oktober. "Sker ej uppsägning å nu föreskriven tid, fortfare tjenstehjon i tjensten till nästa flyttningsdag mot lika städja och lön som förut".

Till sist behandlas bestämmelser om flyttning till och från tjänsten. "Husbonden låte hämta tjenstehjon med dess kista och kläder eller betala hvad hemtningen skäligen kostar". "Flyttningsdag för tjenstehjon är den 24 Oktober, med undantag för Stockholms stad, der twenne flyttningsdagar årligen ega rum, neml. d. 24 April och 24 Oktober." "Tjenstehjon inställe sig i tjenst, å landet sist å sjunde dagen efter flyttningsdagen." Det var den s.k. friveckan som den anställdes ofta utnyttjade för att besöka någon marknad, sina anhöriga, göra inköp m.m.

FÖRENING-SNYTT

Den 30/11 var det på dagen ett år sedan Staffanstorps Släktforskarförening bildades. Ett år går fort och vi i styrelsen har en liten förhoppning att de flesta av oss har fått lite nya erfarenheter och kontakter. Inte minst det senare är viktigt för alla som släktforskar. Studiebesök på Landsarkivet, Universitetsbiblioteket, Kommunarkivet och Lantmäteriarbivet samt föreningsmöten med föredrag av Allan Olsson, Bengt Pamp m.fl., har förhoppningsvis gjort oss något klokare och kunnigare än förut. Vi hoppas att 1985 kommer att bli ett framgångsrikt och spännande forskarår för alla våra medlemmar!

Nytt avslag på vår ansökan om ny läsapparat för mikrofilm har vi tyvärr fått ta del av. En av orsakerna är den pågående folkbiblioteks-utredningen (SOU 1984:23) som också tar upp frågan vad som skall hända med bibliotekens nuvarande service åt släktforskarna. Utredningens förslag går ut på att denna service (utlåning och förmedling av mikrofilm från andra bibliotek), på sikt skall upphöra. I stället kommer släktforskarna enligt förslaget att själva få köpa s.k. mikrokort från SVAR (Svensk Arkivinformatiön) i Ramsele. Bibliotekens enda åtagande blir då att tillhandahålla kataloger för beställning av kort samt lämplig läsapparat. På länsbiblioteken kommer i likhet med nu att finnas referensexemplar av hela länets kyrkobokföringsmaterial, domböcker m.m. Dock kommer detta material ej att som nu utlånas till andra bibliotek. Förslaget kommer, om det genomföres, att innebära en kännbar försämring för det stora flertalet släktforskare. Det blir ej möjligt att genomföra en släktutredning utan avsevärda kostnader för införskaffande av dessa mikrokort som sedan tyvärr bara kommer att bli liggande till ingen nytta hos de enskilda forskarna. Låt oss hoppas att de protester som framförts från landets släktforskarföreningar får beslutsfattarna att tänka om!

Studiecirklar i släktforskning har pågått under både våren och hösten. Två fortsättningscirklar samt en s.k. påbyggnadscirkel. I den sistnämnda har ej förekommit någon handledare. Varje deltagare har valt ett intressant ämne, förberett sig hemma och sedan föredragit resultatet för sina kamrater. Så olika ämnen som rättsväsendets utveckling, enskiftets genomförande i en by (se Gudmund Anderssons artikel om Djurslöv!), forna tiders matkultur, olika seder vid dop, vigsel, begravningar m.m. har förekommit. De olika föredragen hoppas vi kunna återge i kommande nr av Släkttavlan.

Nästa fortsättnings- resp. påbyggnadscirkel planeras till hösten -85. Men tänk på att vem som helst kan på eget initiativ starta en studiecirkel i något intressant ämne! Kontakta Vuxenskolan så får Du veta mer! Ev. kan en nybörjarcirkel bli aktuell till våren. Du som känner till någon som vill

lära sig släktforska, be honom eller henne ta kontakt med Vuxenekolan i Staffanstorp (tel. 046/25 64 46).

Kursledarkurs i Östra Grevie anordnades i SGF:s regi den 9-11 nov. Från Staffanstorp deltog Barbro och Lars-Erik. Mått, mynt, vikt, Sveriges gränser genom tiderna, Skånska Generalguvernementet, Dialekt- och ortnamnsarkivet, datorn i släktforskningens tjänst samt lantmäterihistoria och -arkiv utgjorde det viktigaste innehållet i denna mycket välordnade kurs för handledare.

Insamlingen och registreringens av medlemmarnas anor tillsammans med uppgifter om dödsdatum och ort har under hösten färdigställts av Ingrid. Det hela har resulterat i en prydlig sammanställning med drygt 900 anor. De flesta, naturligt nog, med skånsk anknytning. Häftet (17 sid.) kan, om Du inte redan har det, beställas genom insättning av 10:- på föreningens postgiro nr 479 26 99 - 3. Vi ber redan nu att om Du framöver finner nya anor i Ditt forskande skickar in uppgifter på dessa till föreningens adress så att vi kan komplettera förteckningen om t.ex. ett år.

Ombyggnaden av Landsarkivets forskarsal har inneburit en märkbar förbättring för besökarna. Antalet platser har utökats väsentligt och det bör nu mera sällan inträffa att besvikna forskare måste vända i dörren p.g.a. fullbeläggning. Avfilmad kyrkoboksmaterial (på kort och film) finns insorterat på hyllor i nedre delen av forskarsalen. Det är bara att enligt självbetjäningsprincipen plocka vad man behöver och efter begagnandet återlämna det till expeditionen. Synd bara att pengarna inte räckt till anskaffandet av bättre läsapparater.

Ett litet tips fick vi som studiebesökte Tidningsarkivet den 25/10. Du som lånat filmer men tröttnat på bibliotekets dåliga videolog, kan få utnyttja någon av de utmärkta läsapparater som finns på Tidningsarkivet. Adress UB 4, Traktorvägen 11 i Lund.

Årsmötet har planerats till den 12 februari kl. 19.00. Efter årsmötesförhandlingarna kan vi utlova ett mycket trevligt föredrag av en mångkunnig och erfaren släktforskare som kommit långt i sitt eget ansökande. Detta får Du absolut inte gåsmäta om! Vem det är? Ja, det får Du veta i vår kallelse i slutet på januari. Men boka redan nu in kvällen i almanackan! Till sist, men icke minst, vill styrelsen tacka alla föreningens medlemmar för det stora intresse och den fina entusiasm som Ni visat under året!

En riktigt god jul och ett lika gott nytt år
önskar

Barbro Ingrid Gert Gudmund Lars-Erik

Några av bouppteckningarnas bortglömda ord.

I våra gamla bouppteckningar dyker förfädernas ägodelar upp och berättar för oss sentida ättlingar mycket om vardag och helg i forna tider. När jag som nyinflyttad i Skåne började eläktforska och upptäckte att mödernet's förfäder bestod av ekåningar och blskingar tursamt nog, kastade jag mig så småningom entusiastiskt över bouppteckningarna. Men där höll jag på att ge upp! Vad skulle nu detta vara? Var det över huvud taget svenska?

Ni skåningar har väl inga svårigheter att förstå orden, kan jag tänka. Här har ni några av de saker, som för en norrlänning verkade rena fantastekrierna!

gasse	Julbör
trug	tromla
bröggestol	föllja
hackebrätt	Senaps Lodd

Sedan jag slagit och slagit i min kära Svenska Akademiens Ordbok lyckades jag slutligen tolka innebörden i orden; och för er, kära föreningsmedlemmar, som inte räknar skånskan som ert genuina tungomål, har jag i slutet av denna artikel ett litet skånskt-svenskt lexikon.

Men jag stötte nyligen på ett annat ord som gav mig huvudbry. Eftersom jag älskar att plocka svamp är det ju ganska naturligt att jag hajade till när bouppteckningen upptog en svampdosa. Vad kunde nu s v a m p d o s a vara? Mina tankar flög till de cylinderformade blecklådor som man förr i världen samlade växter i, portörer. Kunde denna svampdosa vara något liknande - men för svamp förstås! Fast svampplockning var väl inte så vanligt omkring 1840-talet, och dessutom var detta en bouppteckning efter en bonde. Bönder har väl inte direkt varit kända för att vara hängivna svampplockare? Nu fick jag gå till min kära Ordbok igen. Men där fick jag ingen hjälp, eftersom ordboken hitintills bara har nått fram till s p e l l m a n och det lär dröja något år innan s v a m p d o s a blir klar för trycket. Men skam den som ger sig. Det finns ju andra källor än Ordboken! Alltså:

S v a m p d o s a är ett slags luktdosa av bleck, emalj, guld, silver, tenn; men - den kan faktiskt också vara gjord av eneträ eller marmor.

I dosan låg en svamp indränkt med luktvatten av olika slag. Dosan var ofta en prydnad, fint ornamenterad med t.ex. en bild av en kyrka eller med blommotiv. Den gavs bl.a. som fästmansgåva till fästmön. Kvinnorna ansågs ju vara svaga käril med benägenhet att få svimningsanfall, och svampdosan bar de hängande vid sitt damur. Men den kunde även användas av män och då bäras i fickan, t.ex. vid kyrkobesök för att vid behov väcka upp den sömnige åhöraren. 1700-talet var svampdosans gyllene århundrade och den var fr.a. de rikas tillbehör. Att den inte sågs med blida ögon av alla visar Publika Handlingar 1746, som innehåller en förordning i vilken man förbjuder införsel av utländsk grannlåt och andra yppigheter, däribland svampdosor av guld.

Men svampdosan var inte enbart till flärd. I en skrift 1711 om pesten ger man det rådet att andas in doften från en svampdosa av eneträ fylld med vinättika, renfana och nejlikeblomma för att undvika smitta.

Men ändå - nog är det väl märkligt att bonden Jöns Åkesson i Koggabode i Blekinge år 1840 hade en svampdosa bland sina efterlämnade persedlar?

Barbro Lunsjö

Litet skånskt-evenskt lexikon:

gassø	gåskarl
föllja	etoföl
trug	tråg
bröggestol	bänk att ställa bryggkar på
hackebrätt	bräde använt som underlag vid hackning av t.ex. kött el. grönsaker
Julbör	skottkärra
tromla	slags vält
Senaps Lodd	senapskula

Källförteckning:

Svenska Akademiens Ordbok (SAOB)

Block, Åtskillige anmärkningar öfver närvarande pestilentialas beskaftenhet, s. 13 (1711)

Utdrag ur Publika Handlingar 3:2279 (1746)

ÅLDERMANSGILLEN I MOSSHEDDINGE

(Upptecknat av Joh. E. Johnsson, Lund)

I Mosssheddinge by i Esarps socken lever åldermanagillet kvar. Och där finna i behåll den gamla byordningen. Den skrevs 1834 och undertecknades av alla sju dåvarande åboarna i byn. Sedan blev den bekräftad d. 10:de november 1866. Den har följande lydelse:

BY ORDNING

1. Wi undertecknade Måsheddinge Åboar hafwer Öfverenskommet att i byalaget hålla en sådan erordning att wi wid minsta bud eller order från årningsmannen Skolla mötta wid påsatt kläckslag, eller Skall den uteblifwande böta Sexten sk. Banco.
- 2o Den der i bylaget med oårning, Trätor och wäsen will störa årn- ing och sjuk, han Skall böta Trettiotwå sk. banco.
- 3dje Om der er någon Som förhåller årdorna Så att andra derigenom blir hindrade att komma, Så skall han böta Trettiotwå sk. Banco.
- 4dje Årderna Skall årningsmannen afsenda ett dyng förut innan Sam- ling Skall Sje, om ej husbonden kan komma, Så Skall han annan i Sitt Stelle Sända till att höras ock beswara Sin rättighet.
- 5te Ock de till böter förfallne Will di ej med godo böta för den punkt Som di är Skyldiga, Så Skall Samteliga Åboar genast gå att pan- ta Ock dett är med allas vårt samtycke ock egenhängiga underskrifter Måsheddinge den 10 november 1834.

Lasse Matts Son

Ola Pehrs Son

Anders Hans Son

Lars Pehrs Son

Nils Hans Son

Nils Pehrs Son

Jacob Anders Son

Med Ofvanstående handling förklarar wi oss nögda Som härmed intygas.
Mosssheddinge Den 10 Nofvember 1866.

Jöns Christoffers Son

Nils Nilsson

Anders Jacobsson

Sören Svens Son

Jöns Persson

Bengt Larsson

Nils Svensson

Lars Pehrsson

Hans Christoffersson

Anders Jönsson

Utom byordningen förvarades hos åldermannen några äldre skrivelser från landskansliet rörande byns angelägenheter. De ha sin plats i bylådan, en

grönmålad trälåda med skjutlock, av anseelig ålder och ej större än att en person med lätthet kan bära den under armen, något byhorn kunde här ingen nu erinra sig hava funnits. Ett sådant finne emellertid kvar i en av grannbyarna, men här har seden med åldermansgillet upphört sedan några år tillbaka.

Modern till nuvarande åldermannen i Mossheddinge, själv härstammande från en av de åboar i byn, som undertecknat byordningen, och som på sin tid varit husmoder i gården och därvid rustat till mångt åldermanskalas och jämväl sedan barndomen är förtrogen med seder och bruk på orten, har härom lämnat en del upplysningar varifrån följande delvis är hämtat. Den 10 november vid 10-tiden på f.m. samlades åborna i byn i enlighet med cirkulerande skriftliga order hos avgående åldermannen. Här bjöds på "lillemidda", bestående av hemkärnat smör, gåsaflott, ost och korn av mångahanda slag samt sylta och rödbetor. Någon sparsamhet med dryckesvarorna förekom ej heller. Efter intagen "lillemidda" överlämnades bylådan till den tillträdande åldermannen, som inbjöd de församlade till middag hemma hos sig. I sällskap med den nye åldermannen, som bar bylådan under armen, tågade man så i samlad tropp till den gård, där middagen stod dukad. Denna bestod av oxsoppa eller buljong och pepparrotakött. Den egentliga festmåltiden var förlagd till senare på mårtensaftonen, då rätterna bestodo av gåstek och risgröt samt kakor, såsom klenätter (klenor) och gorrån. Mellan måltiderna serverades förfriskningar, mestadels bestående av varma romtoddar, och rökades långpipor.

Vidare spelades "telvor". Efter utgången av varje "tolva" spädde toddlerna upp med en sup, varvid den som gick "rabus" i tolvan blev utan.

Vid måltiderna var man mycket noga med att gästerna intogo sina platser enligt nummerordningen på hemmanen. Det kunde därvid inträffa att ett par arga antagonister blevo placerade sida vid sida, till största förnöjelse för övriga deltagare i måltiden. Festen brukade vara till långt ut på småtimmarna.

Andra dagen voro åbomörerna samlade i gillesgården, då det ej heller spardes på förtäringen.

Ovanstående uppteckning är hämtad ur Skånska Folkminnen (Skånskt bondeliv), årsbok 1924, sid. 68-69.

Vad Faster Mathildas lönnfack kunde berätta:

EN AMERIKAEMIGRATION

MED OCH UTAN NÄMNVÄRDA LEDSAMHETER

av Yngve Matheson, Larsbergsvägen 48, 7 tr. 181 38 Lidingö

Som blev nämnt i Släkttavlan nr 1 innehöll "Faster Mathildas lönnfack" ett par brevbuntar bl.a. från den kärliga korrespondensen mellan de elva syskonen Matheon^a, bland dem min farfar (nr 2 av de 11). Flitigast och skickligast i den underhållande brevskrivningens svåra konst var utan tvivel Albert (nr 9 av de 11), exemplifierat i det återgivna Mexicobrevet. Även syster Mathilda (nr 11 av de 11) hade lätt för att fatta pennen. Inte alltid så trägen, kanske också därför den mest efterlängtede brevskrivaren, var Magnus (nr 3 av de 11), som prövade lyckan i Amerika.

I ett broderbrev från L. Wollmar i Ettarp på Björnstorps fideikomiss, dagtecknat den 30 maj 1873 och ställt till "Professorn och Riddaren Hög-ädle Herr Hjalmar Nathorst", d.v.s. dåvarande föreståndaren för Alnarps Lantbruksinstitut, intygas bl.a., att "Magnus Matheson gått i en god arbetskola hemma hos fadern^b samt att han där fått arbeta hvarje dag." Magnus beskrivs som "en tyst och allvarsam pojke", och han vann inträde vid institutet samma höst, 1873. Efter genomgången 2-årskurs med höga betyg fick Magnus omgående plats på Skälby Kungsladugård utanför Kalmar, föret som bokhållare sedan som inspektor.

"Vi ska ta jord i Amerika och förtjäna stora pengar"

Våren 1881 gick brodern Carl (nr 6 av de 11) på Alnarp. I Faster Mathildas lönnfack fanns ett brev till Carl från Magnus, som just då drabbats av den pågående "Amerika-febern":

Skälby den 21 mars 1881

Min käre bror Carl!

Om Du inte allaredan fått veta det, så skall jag flytta först i April från Skälby, då ni på Alnarp kan bereda er på, att det är en kamrat till dig som kan få plats här. Jag talade med Herrarna derom.

Här är en Smälänning o jag som ska gå i kompani om ett ta jord i Amerika o fortjena pengar, åtminstone mera än gå o tjäna. För det är det sämsta skräp en ung karl kan göra. Du behöver alltså inte vara ledsen för att du inte får platsen (Carl hade ett år kvar på Alnarp). Du kan ju sen bara resa till Amerika. Der kan du åtminstone genom arbete fortjena din föda o lite till.

Du kan skriva till mig, så ingen vet det, om den person, som får platsen här, stor eller liten, fin eller tarfvlig, lärd eller dum, rik el-

ler fattig, men säg inte detta till honom.

Helsa Morbrors (=ladufogden på Alnarpsgården Trued Larsson, f. 1836 i Reslöv d. 1914 i Lomma, g.h.h. Maria f. Jakobsson f. 1843 i Röstunga d. 1917 i Lomma). Mera då vi råkar.

Din tillgifne bror Magnus Mathsson

P.S. Här vilar inga ledsamheter

Som tviwlande farmare i svenskbygden

Crookston i Minnesota

Första bevarade Amerika-brevet är från 1883. Magnus har etablerat sig som farmare i svenskbygden Minnesota med adress Crookston, Felk County. Brevet är till syster Anna (nr 7 av de 11). Det bär många märken av att ha blivit flitigt läst på sina många vandringar mellan syskonen. Magnus skriver, att han "äger en farm och att han vill sälja den för att starta något företag, jag tror på" "Carl har stor framtid i Amerika, men han bör vänta så länge, också Johanna (nr 4 av de 11, då mejerika på Rösjöholms Säteri) kan nog ha det bra här."

I nästa brev till syster Anna, skrivet i två omgångar och daterat Crookston den 1 och 16 april 1883, avrådes broder Erland (nr 8 av de 11), som då legat sjuk en tid, att resa till Amerika. Magnus berättar att han nu "köpt in Elis Anderssons gårdelott för ett par hästar, seldon, vagnar, ett par oxar, några småsaker och 200 dollar kontant".

I ett brev från Crookston, den 2 och 4 jan. 1884, säger Magnus sig ha för avsikt att "till våren fara västerut. Jag har ont om pengar, och jag kan just nu inte betala något av vad jag lånat av Mor. Är också skyldig Elis något för farmen."

"Köpt some aktier i en guldgrufva för 1000 kronor här i Seattle."

Den 10 jan. 1891 får mor Anna^b som då bor i Engelholm, kärkomet Amerika-brev från Magnus, postetämplat i Seattle 14 dec. 1890:

Min kära Mor!

Återigen har ett år förgått, sedan jag låtit höra av mig. Jag hade nästan tänkt resa hem i vintras, men så kom jag att ändra mig igen. Jag tror inte att jag kunde trivas i Sverige, och det koetar inte så litet att resa fram och tillbaka hitut. Hit är en bra stycke väg. Som ni vet är jag nu vid Stilla-havskusten. Emellertid så har jag det rätt bra här. Jag är tjock och fet som gamle far var.

Om jag bara hade tänkt på att resa hit strax jag kom till Amerika, så kunde jag ha varit rik nu. Jag förlorade mycket lång tid i Minnesota. Här är ett utmärkt klimat.

Roligt att Åkesons (förv. Åkeson g.m. Augusta, nr 5 av de 11) har råd att köpa charabanc. Fick ett brev från Albert (se härom i föreg. nr) att han skulle komma hitut i somras. Jag svarade honom, men fick

aldrig något svar. Han hade nog rest på annat håll för att finna kak-tusar. Det skulle vara roligt få träffa honom.
Jag har nog glömt berätta that jag har köpt some aktier i en guldgruf-va häromkring för 1000 kronor. Nu får jag se, om jag kan bli millionär.."

Brevet saknar underskrift. Kanske fick någon av barnen den andra biten.

"Det har varit väldiga översvämningar
i den här trakten"

I nästa brev till mor Anna, som är daterad Seattle den 21 december 1891, ursäktar sig Magnus för sin senfärdiga brevakrivning. Ett avsnitt:

"Jag har fått åtskilliga brev hemifrån och senast för ett par dar sen från Carl på Högsta, då jag även fick hans porträtt. Jag tittade först på det innan jag läste brevet, och jag kunde aldrig utpekulera hvem det var, men sen jag visste det, tyckte jag mig finna lite likhet. Jag har haft särskild trubbel i höst med vattnet. Det har varit väldiga översvämningar i den här trakten, så jag trodde allt skulle bli företört. Hade i alla fall lycka med mig, så jag förlorade ganska litet i jämför-else med mina grannar, som flera av dem förlorat allt. Det svämmar över ganska ofta här i floddalarna, då snön smälter uppe i Cascadebergen."

"Vi har en liten dotter,
som är så lik mig"

Den 13 jan. 1893 vigdes Magnus vid Emma i Bethsemane Lutheran Church i Se-attle. I ett brev till mor Anna, Seattle 20 oct. 1895 ber han om ursäkt för brev-lättja:

"Emma har länge bearbetat mig, så att jag får till mig ett skriva. Jag föresätter mig ju ofta, men det blir aldrig av. Vi har en liten dotter, Agnes Josefin, som föddes 27 dec. och snart kan gå. Alla säger att hon är lik mig. Hon snusar t.o.m. om mornarna, som jag gjorde, då jag var liten. Det tar hårdt på syskonen, att Clara (nr 10 av de 11) skulle gå bort så ung. Vi har haft ofantligt dåliga tider här de sista åren, och när det är dåligt här, så är det med besked. Elie har nu rest hem till sin far. Arbetade för mig i sommar till han reste. Han gjorde ingen lycka här.
Skulle bra gärna vilja veta hur det gick för Erland (nr 8 av de 11) där-berta i mörka Småland. Är han gift? (nej, inte än). Jöns (nr 2 av de 11 och min farfar) han drog ju till med det för andra gången. Carl är för-ständig som stannar på Högsta, men han skulle inte så mycket uppoffra sig för Greven. (E.A. Piper på Sjöfdeberg).
Jag håller på med min garderering (trädgård) fortfarande. Det är inte mycket att förtjena i någonting nu för tiden. Blott man lefver får man vara nöjd. Vi sänder Agnes fotografi, så får Mor se om hon inte liknar mig. Hon ser bättre ut annars, hon var viast lite kinkig hos fotografen."

"Jag köpte ett stycke land i
närheten av staden"

Det sista bevarade brevet från Magnus är daterat Seattle Oct. 8tn 1901 South Park:

"Min kära Mor!

Jag medger gärna, att jag varit försumlig, men mor får inte tänka, att

jag glömt henne. Jag lefver i Seattle nu som förr och har det ganska bra. Har god hälsa, fast jag varit besvärad av Kroniek La Grippe (luftrörskatarr). Jag är mycket korpulent. I våras köpte jag ett stycke land i närheten av staden. Det är ganska bra och billigt, kr 6000:-. Till följd av de dåliga tiderna kommer priset ned på egendom med till 1/4 emot vad det var för fem år sen. Vi har en vacker utsikt öfver nästan hela Seattle, som har omkring 60.000 innevånare. Många svenskar här, och här finnas Kyrka o. dyl.

Hoppas att alla syskonen är allright, som Agnes eägar.

Det gör ju detsamma vilken plats på det här klotet man befinner sig.

Det är en strid, och i det här landet inte det minsta, men har man hel-
san går det nog ändå.

Många hjärtliga hälsningar from Emma, Agnes och lille Herman^C till Mor och syskonen from er tillgifna som

Magnus Matson

Jag sänder en liten julklapp fr. Agnes till Mor.

1912 blev ett oroligt och ett sorgens

år för syskonen

Matheson, av vilka 5 av de 11 ännu vid årets ingång tycktes leva i högönsk-
lig välmåga. I mars avled hastigt broder Carl i hjärnblödning. Mathilda
skrev omgående till Magnus och bad om fullmakt, "så sakerna efter Carl kan
bli redat". Då ännu i juni inget besked kommit, och det kunde antas att
hennes brev kommit på avvägar, skrev hon den 2 juni ett nytt brev från Es-
löv och bad Magnus "vara snäll svara genast. Skulle du nu inte finnas i
livet, så hoppas vi syskon, att din hustru eller någon av dina barn kan
delgiva oss"... "Syster Anna har också skrivit till dig", och det gjorde An-
na och hoppades, att "raderna skulle hitta rätta vägen".

Men raderna nådde inte Magnus. Sent omsider skrev Emma, den 4 juli 1912,
från Seattle till Mathilda:

Min kära Svägerska!

Tack för brevet. Ledsamt höra att eder käre bror är död. Även vi har
drabbats av den stora sorgen. Min käre make är död. Agnes sejer varje
kväll hon går till sängs: Om bara pappa kunde komma hem igen. Magnus
dog den 15 nov. 1911 helt hastigt genom hjärnblödning. Han var så duk-
tig och hade aldrig varit sjuk. Tyvärr har jag inte kunnat finna någon
god adress till er förut. Fullmakten kommer från min lagman, Hj. Hälsn.
fr. eder Svägerska o. barn.

Mrs Emma C. Matson

Mathildes svarsbrev från Tempelgatan 1 i Eslöv, den 30 juli 1912, var på
två tätskrivna sidor och gav inte endast uttryck för syskonens förvåning
och sorg, utan innehöll många frågor om hur Emma hade det efter Magnus
bortgång. Flera brev växlades mellan svägerskorna. Även Magnus svägar, Per
Håkeneson, som var boutredningsman efter Carl, skrev välvårdat och vänligt
från Tossjö den 12 juni 1913.

"Nu ska ni inte ha bekymmer
om hur vi har det,"

heter det förklarande i ett Emma-brev den 6 juli 1913, och vidare:

- Jag har haft stort bry o. stora bekymmer allt sedan Magnus lämnade oss. Men som väl är går tiden fort medan man har att göra. Orea er inte för oss, för Magnus lämnade nog efter sig för att reda oss med, om vi är försiktiga. Förliden sommar köpte jag ett Piano för Agnes att spela på. Herman har jag tänkt sända till arbetskola, och vi höra alla till den svenska lutherska kyrkan i Seattle. Vi äger 13 äcker av land, som hör till Seattle, och vi odlar grönsaker. Men skatterna är mycket höga. Här har vi nu härlig sommar, och några orkaner har vi inte här. Hj. hälen. from mig och barnen.

Emma Matson

Därmed får etickproven från Faster Mathildas lönnfack för denna gången sägas vara avslutade. Utrymmet tillåter tyvärr inte, att hela Amerikakorrepondensen återges in extenso. Eljest finns Mathildas och Annas alla skånska ordvändningar liksom Pers mera sirliga handskrift bevarade, hos mig dock endast som fotostatkopior. De äkta Magnus- och Emma-breven ligger i mitt släktarkiv. De äkta Sverige-breven finns också de i gott behåll i Enumclaw, Washington, ömt vårdade i Magnus stabila Amerika-koffert hos Magnus sondotter, schoolmistress Cathy Matson. Det är Cathy, som gett mig dem i välgjorda fotostat, vilka jag sedan i gengäld översatt till, som jag hoppas, begriplig engelska. Mathilda-Anna-Pers-breven har sedan ännu en gång - sålunda "translated" återigen vandrat den långa vägen till Magnusaättlingar därborta vid StillaHAVSKUSTEN.

Noter:

a De elva syskonen MATHSSON; alla födda i Genarp, M-län:

- 1) NILS Olof MATHSSON, f 1847, d 1866 i tbc några veckor före sin studentexamen.
- 2) JÖNS MATHSSON, f 1849, d 1902 i Arlöv, förvaltare på Sockerbolaget i Arlöv. 1:a g. 1879 m AMANDA Lovisa LILJEDAHL, f 1852 i Malmö Caroli, d 1889 i Karlshamn, dtr t enickarmästaren och police betjenten HENRIK SIMON/LILJEDAHL ooh AMALIA LUNDQUIST. 2:a g. 1893 m ELLEN OHLSON, f 1862 i Sörkyrkoförs. Sthlm, d 1943 i Gustav Vasa Sthlm, dtr t konsulin och skeppsklarerare CARL MAGNUS O. ooh JOHANNA LÖFQVIST.
- 3) MAGNUS MATHSSON, f 1851, d 1911 i Seattle, Washington, USA, farmare. G. 1893 m EMMA Charlotta SWENSON, f 1874 i Norra Åsarp, d 1931 i Seattle, dtr t hem.äg. SVEN JOHANSSON i Stora Fagerlös ooh MARIA STINA ANDERSDOTTER.

- 4) JOHANNA MATHSSON, f 1853, d 1894 i Tossjö. G. 1889 m folkskol-
lär. PER HÅKANSSON, Munka-Ljungby, son t husmannen HÅKAN PERS-
SON på Snårestad nr 23 i Balkåkra ohh HANNA OLSDOTTER.
- 5) AUGUSTA MATHSSON, f 1855, d 1887 i Tossjö. G 1879 m förvaltare
BIRGER ÅKESSON, Rödjöhalm, Tossjö, son t åbon och kyrkovärden
ÅKE NILSSON, Svedala ohh KERSTIN BERTILSDOTTER.
- 6) CARL MATHSSON, f 1857, d 1912 i Högastad, inspektor på Högastad
Säteri, og.
- 7) ANNA MATHSSON, f 1859, d 1939 i Tossjö. G 1895 m sin svåger PER
HÅKANSSON.
- 8) ERLAND MATHSSON, f 1861, d 1936 i Kristdala, lanthandlars där.
G 1897 m förest. för Vena Lanthandel MATHILDA FAHLSTRÖM, dtr t
hem.äg. PER F. i Tuna ohh CAROLINA PERSDOTTER.
- 9) ALBERT MATHSSON, f 1863, d 1898 i Magdeburg, Tyskland, stadeträd-
gårdsmästare där, og.
- 10) CLARA MATHSSON, f 1865, d 1895 i Lund, sjukgymnaet, og.
- 11) MATHILDA MATHSSON, f 1868, d 1960 i Eslöv, inneh. syateljé där, g.
1918 med sin kusin, finsnickare LARS AHLSTRÖM, Eslöv, son till
smeden BENGT MÅNSSON AHLSTRÖM Ö. Karaby ohh HANNA LARSDOTTER.

b Syskonens föräldrar:

HANS MATHSSON, f 1811 i Västra Hemmestorp nr 1, Kyrkheddinge, d 1878
i Lund, inspektor på Heckeberga-godeet, sedermera hem.äg. på Stampe-
lycken nr 2 invid Lund, son t rusth. MATS LASSON i V. Hemmestorp ohh
HANNA CHRISTENSDOTTER. G 1845 m ANNA LARSDOTTER, f 1825 i Norra Res-
löv, d 1903 i Eslöv, dtr t rusth. LARS PEHRSSON i Norrviddinge ohh
BENGTA PEHRSDOTTER.

- c HERMAN Ludvig MATHSON, f 1896 i Seattle, d 1977 i Enumclaw, stålverke-
arbetare och smed, og. Blev i sinom tid som en far för tre generation-
er Matson, Swanson, Pierson och Baker, ättlingarna till Magnus och Em-
ma, vilka i dag representeras av ett 40-tal personer spridda över hela
USA och av de mest skilda yrkeskategorier, företrädesvis farmare,
affäremän, affärskvinnor, lärare och flygare i The Air Force.

Dopet och namngivningen i folktron

"Döpselsen skal i all som största ähra och wördning hållas och Prästerne så ofta therom läres och predikas förmana folcket at hafwa wid thes förrättande sådana åthäfwor och tanckar som andächtige Christne höfwas på thet ingen må förargas eller Sacramentet Wahnäras". Så står det att läsa i 1686 års kyrkolag. Före dopet ansågs barnet vara en hedning. Dog ett odöpt barn fick det ingen sjärlaringning. Det begravdes i tysthet "norder" om kyrkan och det fick bara tre skovlar mull och Fader vår. Det måste ha varit en hemsk tanke för föräldrarna att deras barn skulle komma till "det laia rommet". Stor ängslan innebar det också för dem att veta att troll och andra osynliga väsen alldeles särskilt fikade efter människobarn som inte var döpta och som före dopet stod helt utan kyrkans beskydd. Därför var det viktigt att barnet blev döpt så fort som möjligt. Här hade man också stöd av 1686 års kyrkolag att "alla fullkomligen til verden födda skola af thesas föräldrar åtminstone inom the ottond dyngnet til then helige Döpselsen befodras". Dopet var en högtidlig förrättning och barnets kläder borde vara anpassade därefter. Man gjorde sitt bästa för att barnet skulle bäras till dopet i en värdig dräkt. Föreslog inte ens egna resurser till, lånade man en dopdräkt.

I vårt gamla bondesamhälle erhöill barnet blott ett dopnamn, vanligen från en avliden anfader eller anmoder, ty man sade sig på detta sätt uppkalla den döde. Den förste pojken fick i allmänhet farfaderns och flickan moderns namn. När ett barn dog så fick nästa barn av samma kön övertaga det avlidnas namn.

Vid val av gudmor var det betydelsefullt att få en aktad och hedersam kvinna som bar fram barnet, ty på henne berodde det nyfödda barnets öde. Ofta blev det en syster till någon av föräldrarna, eller om någon sådan ej fanns, farmodern som bar fram barnet till dopet.

Sven-Göran Persson

Nutida bönder

Kärt barn har många namn, säger man. En yrkeskategori, som fått en del fantasifulle beteckningar i vår tid är jordbrukaren. 1944 dök beteckningen *t r o t t o a r b o n d e* upp i vårt språk. Trottoarbonden ägde marken men brukade den inte själv. I början av 70-talet dök en annan beteckning upp för samma företeelse: *a s f a l t b o n d e*. På 60-talet började pressen skriva om *m å n s k e n s b ö n d e r*. Månskensbonden är i motsats till de föregående en bonde med eget jordbruk men med yrkesarbete vid sidan om för ekonomiens skull. Den 17/10 1984 kunde vi läsa i Sydsvenskan om en *m a r g i n a l j o r d b r u k a r e*. Journalisten berättade för mig att han menade en bonde med marginaljord, d.v.s. enhet som enligt nuvarande jordbrukspolitik inte anses lönsam. Är det en benämning som kommer att bita sig fast i vårt språk? Tiden får utvisa. Gamla ord dör ut, nya kommer till - samhällets förändringar speglas i språkets förändringar.

Lö

Om våldsam död i kyrkböckerna.....

Ibland såg sig kyrkoskrivarna föranlåtna att göra extra noteringar i dödböckerna om någon hade avlidit under oklara eller våldsamma omständigheter. Ett exempel på det förre har jag funnit i min egen släkt. Min ff mm ff, Anders Truedsson i Hyby, hade en son Trued som avled 1778 under mystiska omständigheter. Om honom står det i dödboken för Hyby d. 16 mars detta år: "Unge drängen Trued Andersson från Tejarp blef den 16 Martü om aftonen bråddöd, hwilket genast gafs wederbör. tillkänna, hwar på domaren i orten befalte kroppen öpnas af academie fältskiären Hune-möder i Lund som ej kunde finna någon utwärtas wåld åkomma, utan attest-erade at denne yngling efter förefundna tecken dödt af blod slag. D. 26 ejusdem hölts urtima ting på stället då resolution gafs at den dödda kroppen skulle hederligen begravas efter under rannsakingen ringa bewis kunnat ärhållas at något wåldsamt blifwit honom tillfogadt hwarken af honom sielf eller andra. Begrafningen skedde wid fastsöndag med likpredikan."

Blod slag = blodslag, är enligt Svenska sjukdomsnamn i gångna tider, det-samma som hjärnblödning.

En våldsam död fick en annan yngling, en son till min mm ff ff f Måns Jönsson, åbo i Karstorp by och Förelövs socken. Sonen hette Jöns och om honom berättar dödboken den 21 dec. 1748 att han "söndagen föruth war faren ifrån Wiarp (by utanför Förelöv), dereet han tiente hos Swen Nils-son, til Karstorp för predikan. Kl. 10 at hämta pigans Kista och hästar-na skenade med honom, så att kiöttet gick af högra knäet och låret, hwar uti sedan elog sig kallbrand och steg up uti bröstet, at han natten emel-lan tisdagen och onsdagen wid hönsegäll afsomnade."

Lars-Erik Nilsson

UPPLYSNING OM SJÖFARANDE KVINNOR

Jag söker brev, dagböcker, dokument och upplyningar om kvinnor som arbetat till sjöss runt sekelskiftet och fram till 1920-talet.

Eva Magnusson

Brädgatan 7

852 41 Sundavall tel. 060/12 00 15

Djurslövs by och enskiftet

av Gudmund Andersson, Alvägen 6, 245 00 Staffanstorps kommun

Djurslöv är den äldsta byn i Tottarps socken och en av de äldsta i Staffanstorps kommun. Ortnamn som slutar på -löv (danska -lov) tyder på en mycket gammal boplats och bebyggelse. Lov betyder arv. Byn har blivit ett arv för en släkt och senare för en samling släkter. Ett annat tecken på gammal boplats är läget på en sluttning vid vatten. Kolbörasossen söder om byn är ett gammalt vattenområde med förbindelse till Sege å. Gravhögen vid den s.k. Möllevägen har enligt gängse tradition uppgetts vara en pestgrav från 1711, men undersökningar av forskare har visat att högen är betydligt äldre. Den överensstämmer till höjd, omkrets och läge med bronsåldersgravarna. Beträffande pestoffren har man i kyrkoboken för Tottarp för år 1711 funnit antecknat av dåvarande prästen Johannes Sjövall att "de döde blefvo begravde i den nya kyrkogården invid byen". Det var sannolikt en pestkyrkogård tillfälligt anlagd i anslutning till den ordinarie i Tottarp.

I pesten 1711 dog i Djurslövs och Tottarps byar 67 människor. Det var sannolikt långt mer än hälften av byarnas totala folkmängd. Man har svårt att tänka sig att de överlevande skulle ha kastat sina anhöriga i en massgrav och skyfflat upp en jordhög.

År 1569 i Lunds stifts Landebok är det första gången man påträffar namn på åbor i Djurslöv - Nils Lauritzen på nr 1 och Oluf Nielsen på nr 8. I Landeboken finns förteckning på hemmen tillhöriga kyrkan och gårdarna nr 1 och 8 tillhörde Görslövs respektive Tottarps kyrkor. Och så gör de än i dag.

År 1624 omtalas i handskrifter i danska riksarkivet att antalet gårdar i Djurslöv var 10 st och 1657 bekräftas att 3 gårdar tillhörde Domkyrkan, 2 domkapitlet, 1 Görslövs kyrka, 1 Tottarps kyrka samt var 3 utsockna frälse under Häckeberga, Klågerup och Skabersjö. Det fanns alltså ingen självägande bonde i byn.

Antalet gårdar stämmer med den numrering som svenekarna införde 1686 och de 10 gårdarna låg samlade på den gamla platsen ända till 1805 års enskifte. Vi ser på kartan (nr 1) de 10 gårdarnas lägen. Dessutom finns 5 gatehus, en "stubbamölla" samt en vattenkvarn vid den s.k. Möllerännan. Marken var uppdelad i Norre vång, Östre vång och Södre vång. Vångarna var i sin tur uppdelade i namngivna skiften eller stycken där varje gård hade sina tegar. Bymarken var uppdelad i ca 750 tegar, vardera på 20 X 530 al-

nar (12 X 318 m). De stora vägarna hade i stort sett samma sträckning som nu. Till varje skifte ledde vägar eller stigar och till ängar och betesmarker gick stängslade s.k. fädrifter.

År 1803 antogs "i Kunglig förordning om enskifte i Skåne" ett förslag som totalt skulle förändra levnadsformerna i det gamla bondesamhället. Men redan på 1740-talet hade makthavarna, inför den snabbt växande folkmängden, börjat oroa sig för livsmedelsföreljningen. Folkmängden hade sedan år 1600 nästan fördubblats, från 950.000 till 1,7 milj. 1750. Inspektoren i lantmäteriet, Jacob Faggot, lade fram ett reformprogram för jordbruksproduktionen där han menade att man måste börja med att etrukturrationalisera gårdarna d.v.s. minska antalet tegar och därmed förbättra möjligheterna till en individuellare brukning av jorden. Faggots idéer fick gshör och ledde till störskiftet 1757. Målsättningen var densamma som sedan enskiftet kom att få, men gårdarna skulle ligga kvar i byn som förut.

Störskiftet fick ej avsedd verkan. Byalagen uppfattade förordningen som ett övergrepp från staten varför motståndet blev stort. Eftersom den statliga administrationen dessutom var bristfällig blev resultatet ej det avsedda. Det blev i bästa fall en halvering av tegarnas antal och en uppodling av allmänningarna.

Det blev i stället Rutger Maclean på Svaneholm i Skurup som banade vägen då han, efter studier i England, Holland och Danmark, år 1783 på egen hand enskiftade hela Skurups socken. Han kunde göra detta eftersom Svaneholms ägor omfattade hela socknen. Redan efter tio år började reformen ge resultat i form av högre skördar, detta eftersom den gav större utrymme för egna initiativ och modernare bruksformer.

Generalguvernören över Skåne, Johan Christoffer Toll, och landshövdingen Tage Thott blev intresserade av Macleans reformer och tillsammans med Maclean, som även var riksdagsman, övertygade de lantmäteridirektören i Stockholm, Erik af Wetterstedt, om de stora fördelarna av ett enskifte. Med hjälp av Gustav IV Adolf och enväldets makt, resulterade det hela i den "Kungliga förordningen av den 31 mars 1803 om enskifte för Skåne". 1804 kom förordningen för Skaraborgs län och 1807 för övriga riket. Enskiftet genomfördes i sin fulla konsekvens på Skånes slättbygder och 1825 hade ca 3000 gårdar enskiftats och i Skaraborgs län ca 750.

I skogsbyggena var det av naturliga skäl inte möjligt att enskifte helt ty åkrarna låg i allmänhet varvade med skog. Enskiftet övergick 1827 i laga skiftet, som var betydligt mildare i sin utformning. Laga skifte blev sedan den bestående formen.

Macleans visioner var riktiga och enskiftet blev början till det enorma uppsvinget för skånskt jordbruk. Guvernör Tolls och landshövdingen Thotts och andra makthavares tillskyndan av enskiftet hade också politiska motiv. Det var missväxtår i slutet på 1700-talet, franska revolutionen låg endast 10-15 år tillbaka i tiden och en del upplopp hade förekommit i Skåne. Kunde man då slå sönder den gamla starka byaordningen skulle hotet mot makthavarna minska.

Hur gick det för Djurslöve by vid enskiftet 1805? Av de 750 åkerbitarna blev 9 - ett skifte för varje gård (under tiden före enskiftet hade nr 1 och 10 samt nr 5 och 6 sammanlagts och nr 2 delats).

Innan det kom så långt hade någon eller några medlemmar i byalaget begärt skifte och på dessas begäran infann sig då en lantmätare som gjorde en karta över byalagets ägor. Sedan följde flera sammanträden då man besiktigade ägorna, byggnaderna och planteringarna. Allting värderades, marken bedömdes efter en 6-gradig skala som protokollfördes och godkändes.

Lantmätaren hade till sin och byalagets hjälp s.k. gode män - i regel sakkunniga ståndspersoner.

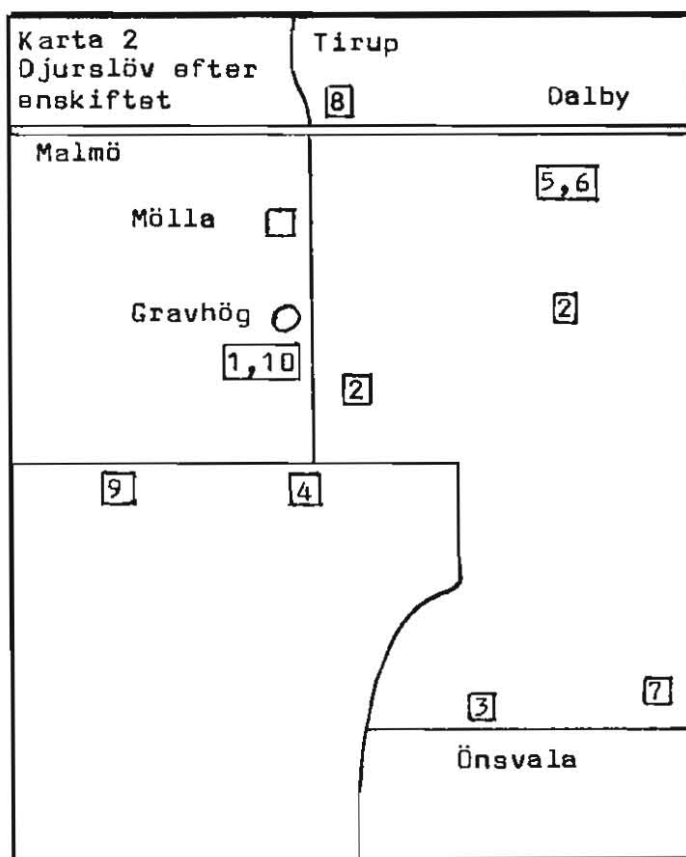
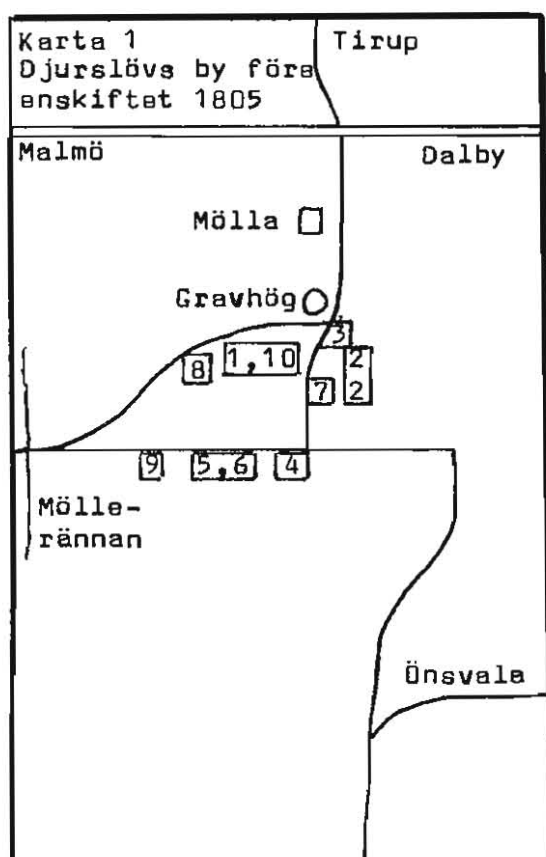
Till slut - säkerligen efter många hårda duster och övertalningar, undertecknades en skrivelse till landshövdingen där alla begärde enskifte. Planen, i detta fall för Djurslövs by, fastställdes "till trygghet bestånd" år 1805. Lantmätaren återkom och utstakade de nya ägorna och presenterade den nya kartan. Den månghundraåriga byn var inte längre samlad. Fyra gårdar, nr 2, 4, 9 samt 1&10, fick ligga kvar. De övriga fick enligt förordningen 6 år på sig att verkställa utflyttningen. En gård, nr 5&6, bytte ägare under förrättningens gång. Kamreraren och Lantrådet C.A. Cronsiö köpte gården som fick namnet Kronoslätt efter sin nye ägare. Denne ägde också gårdarna Kronetorp i Burlöv och Kronedal i Dalby. Därav namnen. Även gården nr 3 fick namn vid enskiftet - Kap (enligt en sägen skall det namnet ha sin förklaring av att man byggde ikapp när de nya gårdebyggnaderna uppfördes). Nr 4, som blev kvar i byn, har brukats av samma släkt sedan 1699. Anders Björkman heter nuvarande ägaren. Hans stamfar, den förste på gården, var ryttaren Håkan Månseon Björk. Namnet Björk har sedermera av en senare ättling, som varit i krigstjänst i Graifsevald, blivit ändrat till Birk. Därpå Birkman - Björkman.

Domkyrkan äger än idag 3 gårdar och Görslov och Totterps församlingar vars en gård. Nr 10 bestod ej så länge som självständigt hemman utan delades mellan nr 1 och nr 4. Vid Möllevägen uppstod en bebyggelse vid kvarnen, bl.a. "Anders Perseons stua" (som enligt den lokala visan "stod i ljusan lua"= låga). Huset bredvid blev den första skolan, gemensam för Djurslov

och Tirup. Dessa hus byggdes några år efter skiftets genomförande. Dessförinnan hade funnits en ambulerande skola och i den undervisade husaren Sven Katzler - den förste till namnet kände läraren i Totterps socken.

De övriga gårdarna, således nr 1 (Görslövs kyrka), nr 2 (ena delen), nr 3 (Kap), 5&6 (Kronoslätt), nr 7 (senare uppdelad i 3 gårdar), nr 8 (Totterps kyrka) samt nr 9 (senare sammanlagd med nr 4) blev utflyttade. Man kan lätt förstå att det blev mycket arbetssamma år för bonden som skulle flytta ut från byn. Han skulle bygga nya hus, lägga nya vägar och en helt ny jordbruksdrift planeras och genomföres. Staten gick in med bidrag och även de som fick förmånen att stanna kvar i byn fick hjälpa de utflyttade med dagsverken eller penningbidrag. De som flyttades längt ut från byn fick ofta även större marktilldelning i kompensationsyfte. Trots denna hjälp blev flyttningarna många gånger för betungande och en del gårdar bytte ägare just under åren närmast efter skiftet.

Enskiftet blev en stor omvälvning av rådande samhällsförhållanden. Det slog sönder vår äldsta kulturform som var äldre än lagar, stat och kyrka och gav också hela den skånska landsbygden ett nytt utseende. Men det gav även så småningom lysande ekonomiska resultat, tryggade vår livsmedelsförsörjning och gav allmogen självförtroende och makt att hävda sig mot statens, adelns och kyrkans överhet.

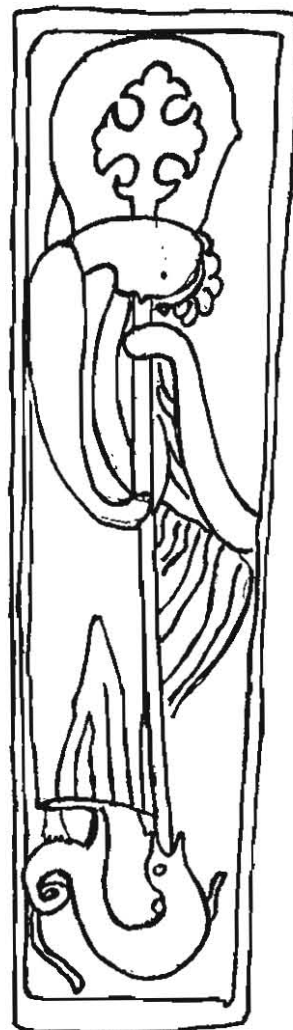
Gravstensinventering i Staffanstorp

Den i föregående nummer av Släkttavlan aviserade inventeringen av gamla gravstenar inom Staffanstorps och Uppåkra pastorat har under hösten så sakta kommit igång. Tre Staffanstorpsförsamlingars kyrkogårdar har genomskotts, nämligen Esarp, Kyrkheddinge och Brågarp. Mest välförsedd med ålderdomliga gravvårdar var Esarp där man ännu på den gamla kyrkogården kan tydligt skönja de olika byarnas sammanhållning. Således ligger Albertas innevånare begravda på östra delen, Örups- samt Mossheddingeborna i söder samt Trulstorpens åbor i norr. Följande gravinskrifter återfanns:

1. Minne af Drengen och åboen Pehr Jönsson f. i Alberta d. 14 Sept. 1819, d. derstedes d. 30 Sept. 1843.
2. Minne öfver Åboen Nils Persson f. på No 1 Alberta d. 6/3 1786 och des Älskade Hustru Karna Andersdotter f. i Örup d. 19/9 1781, d. i Alberta d. 13/3 1848.
3. Minne öfver Åboen Jöns Nilssons Hustru Anna Larsdotter f. i Alberta d. 23/9 1818, d. derst. d. () 1858. Samt deras dotter Ingar f. 22/9 1844, d. 13/2 1861.
4. Minne af åboen Bengt Persson f. i Örup d. 4/2 1796, d. d. 28/10 1871 Samt dess hustru Hanna Nils f. i Walby d. 11/8 1808, d. i Örup d. 29/5 1856.
5. Minne af Rusthållaren Hans Jönsson f. i Vallby d. 15 Dec. 1811, d. i Alberta d. 6 Juli 1843. Sörjande föräldrar rests stenen.
6. Minne af Rusthållaren Anders Anderssons och dess hustrus Karna Hansdotters 2ne söner: Son Anders f. 26/9 1830 d. 18/3 1838, Son Jöns f. 22/5 1836 d. 16/4 1837 å No 2 Alberta
7. Minne af Åbo Anders Jacobs f. i Mossh. d. 11/1 1811 o. des hustru Ingar Jönsdo f. i Weberöd d. 16/3 1827, d. i Mosshedd. d. 3/8 1857. Samt 3ne barn: Nils f. 30/4 1847 d. 11/11 1852, Jöns f. 8/7 1857 d. 24/8 1857, Mätta f. 19/12 1849 d. 28/11 1852.
8. Minne af Åboen Jacob Anders f. i Mossh. d. 8/8 1774 d. d. 19/9 1851 o. dess hustru Hanna Persdotter f. i Alberta d. 14/1 1787.
9. Minne af Åboen Anders Jönssons (i Mossh.) hustru Bengta (Nils)dotters 2ne söner Jöns f. 17/11 18() d. () 1853, Jöns f. 10/7 1854 d. 5/7 1855, Per f. () 18()6 d. () 18().
10. Minne af Rusthållaren Anders Anderssons och dess hustru Karna Hansdotters (se nr 6) 2ne döttrar Kjersti f. 19/9 1827 d. 30/3 1843, Johanna f. 26/8 1833 d. 12/10 1852 No 2 Alberta.
11. Qvarnegare Anders Larsson f. i V. Hemmestorp d. 2/11 1794 d. i Alberta 24/6 1858 och dess hustru Mätta Andersdotter f. i Alberta d. 2/2 1803 d. derst. 11/4 1876.
12. Minne af Nemndemannen Nils Johansson f. d. 11/5 1824 d. d. 16/9 1857 i Örup och dess hustru Ingar Jönsdotter f. d. 2/8 1824 i Alberta d. i Örup d. 2/10 1827.

13. Minne efter Åboen Ola Asmundsson f. i Svinarp d. 27/1 1810, d. der-
stades d. () 1852 och dess älskade hustru Karna Andersdotter f.
i Bonderup d. 5/() 1802.
14. Minne öfver Åboen Jöns Jönsson f. i Sandby 19/4 1799, d. i Örup d.
8/4 1861 och dess hustru Hanna Nilsdotter f. i Alberta d. 8/2 1794.
Samt deras son Anders f. d. 29/9 1829, d. d. () 1858.
15. Minne af Åboen Jöns Christensson f. i Öetra Twed d. 24/3 1793, d. i
Örup d. 4/5 1841 och dess hustru Hanna Persdotter f. i Örup d. 10/5
1806, d. i Örup d. () 1866. Samt dess dotter Ana f. d. 6/4 1838
d. d. () 1846.
16. Minne af F.D. Åboen Jöns Lارسon f. i L. Uppåkra d. 20/1 1794, d. i
Mossaheddinge d. ()/4 1860. Dess Hustru Karna Persdotter f. i Alber-
ta d. 30/11 1796.

Kyrkheddinges större kyrkogård innehåller ett något mindre antal gamla gravvårdar. Inne i kyrkan finne bevarat en medeltida gravsten, utan namn eller annan inskription, men med en reliefbild föreställande Sankt Mikael's strid med draken (se bilden t.h.). Som trappsten till sakristians ingång tjänstgör en annan gravsten, förmodligen från mitten av 1700-talet. Efter decenniers användning är texten i det närmaste helt utplånad. Ännu kan skönjas var de olika byarna en gång begrov sina döda. Vallby, Kyrkheddings, Kornheddinge och Hemmestorps byar hade sina egna områden runt kyrkan. Av de nedan redovisade stenarna står nr 1 och 2 lutade mot kyrkans torn och är förmodligen ditplacerade under senare tid.

Gravsten i Kyrkheddinge kyrka.

1. HAR UNDER HVILAR DEN ARLIGE OCH BESIEDELIGE
MAN ANDERS ANDERSEN SOM FÖDES Å^o 1698 DEN 25
IANUARI OCH DÖDDE Å^o 1758 DEN 7 MARTI
2. Här under hvilar Domkiyrko Hemane Åboen och
Kyrkovärden Hederlige och Förståndige Harald
Hansson. Född i Hemestorp d. 16 December 1740.
Död därstädes d. 21 October 18()4.
Här under hvilar sedesamma ooh Gudfruktiga
Hustrun Sissa Pehradotter. Född i Hemestorp
1754 d. 24 April. Död därstädes 1801 d. 24 Junu.
3. Her under Hvilar Stoftet Åboen Hans Hansson o. des Hustru Hanna Lars-
dotter Son Per f. i Vallby d. 24/11 1843, d. derstädes d. 27/4 1866.

och Åboen Per Larsson o. des Hustru Hanna Larsdotters Lilla Dotter Elna f. i Vallby d. 19/6 1850. d. derstädes d. 17/8 1850.

4. Nämndemannan Hans Hansson f. i Vallby d. 10/10 1810, d. deret. 9/8 1846. Lantbrukaren Per Larsson f. i Vallby d. 8/4 1825, d. derst. 4/3 1860 och deras hustru Hanna Larsson f. i Hemmestorp d. 14/9 1816 d. i Vallby d. 19/4 1885.
5. Minnes Vård Öfver Åbo PER LARSSON Född i Winninge D. 17/4 1801. Död i Kyrkheddinge D. 15/1 1857 o. Des Hustru Anna AndersD. Född i Troberga D. 30/4 1808. Död i Kyrkheddinge 13/9 1891.
6. Minne Af Åboen PER () f. i Örup D. 27/8 1792. D. i Kyrkheddinge d. 4/11 1859 o. dess hustru ELNA NILSD. f. i Weberöd d. 9/10 1791 d. ().
7. Minne Åt Åboen JOHAN LARSSON f. i Vallby Den 24/8 1815. Död derst. 24/5 18(54). Och des Hustru HANNA JÖNSDOTTER. Född i Sand(by).
8. Hemmansägaren Anders Nilssons Hustru Ingrid Pehradsdotter f. i Hötofta d. 12 februari 1843, d. i Kornheddinge d. 19 Maj 1870. Sörjd och saknad af Make och et barn.
9. Åboen Anders Nilsson f. i Trulstorp d. 10/6 1809, d. derstädes d. 16/6 1850, dess Hustru Sissa Persdottr. f. i Mosskeddinge d. 8/10 1806, d. i Kyrkheddinge d. 1/12 1865.
10. Minne af Åboen Anders Jeppson, f. i Kyrkheddinge d. 29/8 1804, d. derst. d. 7/1 1868 och hans hustru Anna Andersdotter, f. i Trulstorp d. 24/10 1802, d. i Kyrkheddinge d. 21/11 185(3). Minne af Anders Jeppsons Son Nils f. i Kyrkheddinge d. 28/3 1828, d. derst. d. 29/1 1833.
11. Minne Åt Hemmansägaren Per Perssons och dess hustru Anna Nilsdotters Lilla Dotter Karna, f. i Kyrkheddinge d. 25/9 (), d. d. ().
12. Lantbrukaren Nils Svensson f. i Hemmestorp d. 12/2 1825, d. i Kornheddinge d. () 1878. Hustrun Elna Andersdotter, f. i Valby d. () 18(), d. i Kornheddinge d. ().
13. Åboen Lars Christensson f. i Kornheddinge d. 25/9 1789, d. derst. d. 21/12 1841 och dess hustru Elna Persson, f. i Nevishög d. 23/3 1796, d. i Kornheddinge d. 4/4 1881.
14. Här Hvilar etoftet af Prosten och Kyrkoherden Öfver Kyrkoheddinge och Esserups församlingar Carl Fredrik Adrian, f. i Farhult d. 13 oct. 1777. Död i Kyrkheddinge d. 20 Juli 1854. J.M. Adrian N. 10/1 1825. Den 30/3 1846.
15. Tractören Paul Holmqvist, f. i Bara d. 8 Febr. 1785. Död i Hemmestorp d. 5 Mars 1851. Tractören Hans Larsson, f. i Mosskeddinge d. 27 Jan. 1807. Död i Hemmestorp d. 12 Maj 1855. Kerstin Sandberg, f. 28/7 1791, d. 29/12 1891 (!). Fanjunkaren A. Sandberg, f. i Ingelstad d. 1 Juli 1791. Död i Kornheddinge d. 20 Apr. 1843.
16. Här Hvila Professorn och Prosten Vilh. Julius Leche. Född 1757 Död 1826. Samt dess K. Maka Sara Katr. Markman. Född 1784 Död 1864.

I Jonas Fr. Swananders beskrivning av Bara härad (Dissertatio Gradualis de Territorio Bara) från 1796 kan man finna följande märkliga uppgift om Kyrkheddinge: "På kyrkogården ligger en gravsten, som gömmer benen av bonden Harald Olsson i Måsheddinge (Mosskeddinge), hans hustru och tjugofyra vuxna barn, som hon fött i ett äktenskap".

På Bråqarps äldre kyrkogård finns endast ett mindre antal gravvårdar som kan betecknas som gamla. Liksom kyrkan har antagligen kyrkogården genomgått många och hårdhänta omändringar.

1. Fäkt=Prosten Henrik Lundius. Född 25/7 1787. Död 26/3 1863. Prostin-
nan Elisabeth Lundius f. 18/6 1789, d. 25/1 1856. Dottern Wilhelmina
Magdalena f. 27/9 1822, d. 24/5 1854.
2. Prosten Lundius med anhöriga. (Avser förmodligen föregångaren till
ovannämnde Lundius, inga andra uppgifter finns på stenen).
3. V. Pastor S.E. Mårtensson. Död i Lund Juldagen 1850, 34 år gammal.
Djupt sörjd af Maka och son.
4. Här hvilar Drängen Jöns Pehrsson, f. i Gullåkra d. 2 Oct. 1813, död
derstades d. 4 April 1840.
5. Här hvilar det förgängliga af Rusthållaren Mathus Jönsson, f. i Gull-
åkra 179(9), död derstades 1897.
6. Skolläraren Hans Mathiasson. f. i Gullåkra d. 18/2 1826. Dog derst. d.
22/11 1854. Pigan Hanna MathiasDotter, f. i Gullåkra d. 20/5 1824. Dog
derstades d. 22/2 18(6)7.

Till våren fortsätter inventeringen med Navishögs och Bjällerups försam-
lingar. Hör av Dig om Du är intresserad av att delta! Och naturligtvis
vill vi också veta om vårt inventeringsarbete varit till nytta för någon
av Släkttavlaans läsare. Hör av Dig i så fall!

Emil Svensson

Lars-Erik Nilsson

Kyrkheddinge nr 5, 6 och 7

Esarp nr 7

Esarp nr 12

Kyrkheddinge nr 2

Brägarp nr 4

Julfirandet i senare hälften av 1800-talet

av Ingemar Ingers

Den beskrivning över julfirandet under tiden omkring 1850—1900, som här följer, gäller huvudsakligen förhållanden i Tottarps socken men torde också, med mindre skillnader, vara tillämplig på de omgivande socknarna.

I vår samtid firas Lucia-dagen som en inledning till julen, men Luciafirandet var okänt i våra orter ett stycke in på 1900-talet. Det tillhör ursprungligen Värmland, Västergötland och Bohuslän men spridde sig därifrån till södra Sverige. Det var genom studenter från dessa landskap, som låg i Lund, genom lasarett och skolor och genom tidningar och radio.

Men annars levde man de sista veckorna före jul i en glad förväntan om högtiden, som närmade sig. Om man levde enkelt i vardagslag, var kosten bättre och rikligare under jultiden. Man delade med sig, så att också de som levde i små omständigheter skulle känna att det var jul. Man hade det ledigare än annars, då endast rent nödvändiga sysslor skulle utträttas från julafton till Knutsdagen. Gudstjänsterna var högtidligare, och i hemmen hade de en andaktsstund på helgaftnarna. Man lekte och roade sig också, men inte till övermått.

Forberedelserna till julfirandet varade i nästan tre veckor och skedde i denna ordning: Ljusstopning, tvätt, brygd, slakt, bak och rengöring. Där stoppes tre slags talgljus: Pråsor, som var de senaste, vanliga ljus och julaljus, som var särskilt fina och tjocka. Då stearinljus hade kommit i handeln, köpte man sådana i staderna för att ha på bordet julafton. Bakningen (baga te jul) omfattade tre slags bröd, grovt bröd, siktebröd (sajtebro) och sursojt bröd. Därtill kom *vidlebro* och *julakagor*. Dessa var *klenor*, *formkakor* och *goraskagor*. Det var för hundra år sedan de enda kaksorter som fanns, förutom sockerkaka — som medfördes som forning till stora gillen andra tider på året och användes till efterrätt tillika med ett glas vin. — Där gomdes en kaka av siktebrödet till dess värbetet skulle börja. En gammal granne, Johanna Persson i Akarp, hade 1899—1900 tjänst som *minstipia* till Anders Nils på Kabbarp nr 9 — samma gård som nu tillhör Lantbruks-skolan. Hon omtalade det bröd, som gomdes från jul till våren: "De skulle di eda den fäste dan di våra, fär di skulle va starka å grodan skulle ble bra. Då fick di vars en bid, De va hårt å bida i, å vi fick ente smor po." Detsamma var hon med om på två andra platser, men denna sed var ovanlig vid slutet av 1800-talet.

Där blev bakat ett stort förråd av bröd till julen. Förutom det, som var avsett för dagligt bruk, skulle där bakas bröd till tjänstefolkets julahogar och till klockaren, ringaren och barn-morskan och soldaten, om dar var någon, skickades en brodkaka. Det fick också husmannen, som hade arbete på stallen. Man skankte också bröd till de, som gick omkring och

tiggde vid jultiden (julatyggar).

Den rengöring som skedde till julen var den största på hela året (*gjarru jul-luft*). Golven skurades med *bosvis-kor*. När de var skurade, bestroddes de med sand och enris (*sana a ena golled*), men detta upphörde sedan gångmattor kommit i bruk på 1870- och 80-talen.

Liksom man delade med sig av sitt brodförråd, gav man också bort av *slutemaden* till sådana som man ansåg vara i behov darav.

På julafton skulle allt arbete, som inte var nödvändigt, vara slutfört (*omkring-skytt*) vid 2-tiden på eftermiddagen. Då klädde man sig i son-dagskläder, och i solnedgången ring-des *helli afian* i kyrkorna. Då hade ringaren hjälp av drängarna i kyrkbyn. Därpå gick de ut för att *skjuda julen ing*. Tjänstefolket fick sina *julahöja*, som var ett tillägg till avloningen. De bestod av ett stycke sylta, ett stycke korb (*pysa*) som flera sorters bröd och kakor. Darav kunde de ta sig ett ext-ramål, och de som hade fattiga föräldrar, tog dem med sig hem, då de hade en fridag.

På julaftons kväll hade man två måltider, som var gemensamma för allt gårdens folk. Man bjod också till sig ensamstående gamla grannar. Den första måltiden var kl 6 eller 7 och bestod av lutfisk med senapssås, risgröt (risengrod), grisstek eller gässtek samt klenor och formkakor med sylt. Om man hade ont om mjölk, slog man öl på julgroten. Stundom forekom att man rimmade till groten: "Groden e koft i en gryda å ente i en bytta, man ska ente ta mer i sken an man kan lytta", eller "Groden e go, de kan I tro." Efter måltiden serverades kaffe, och därpå var det husandakt, mest julafton, men också på nyårs- och

trettonafton. Den bestod i att husfa- dern laste den aftonbon för veckoda- gen, som var införd i evangelieboken. Om julafton skulle infalla på en tors- dag, var det alltså bönen för torsdags afton. Därpå följde psalmsång med en eller flera julsalmer, nr 55 eller nr 69. Till sist lektes dar jul-lekar, såsom Blingebock, låna varme, fria färri narri, sidda på flaskor, klya te månen, präja yjad åw skomågaren och sko blackan. Man kunde också dansa ringdanser. Ett omtyckt nöje var att gissa på nötter (gätta på nyddor). Det behöves inte särskilt beskrivas, men här skall med- delas ramsor, som då användes: Odda ellor jömt? — Alla mina. — Här många? Eller: Nu e de jul. — Då kom- mor ja ti di. — Här många gånga? El- ler: Nyddor i hånne. — Alla mina. — Här många?

Att ha julgran var en sed, som på landsbygden var okänd i mitten av 1800-talet, men på 1870- och 80-talen kom julgranar i bruk och först hos fa- miljer med barn. Att man gav bort matvaror vid jultiden är förut om- nämnt, men julklappar i vår tids me- ning var mest okända för 100 år sedan. Från 1880-talet omtalas att man, helst utan att bli sedd, kastade in konfekt, inlagd i papper.

Den sista måltiden på julafton intogs vid 11-tiden och bestod av sylta och rodbeter.

Men hade man inte julgran, så fanns dar en annan julprydnad som var en krona, gjord av halm (bosskrona) som var konstrikt flätad och hängde i loftet över det långa bordet, dock på tillräck- ligt avstånd från tända ljus. Fru Kersti Goransson, som var född 1849 på Kabbarp nr 5, berättade att en sådan hade de alltid i hennes hem om ju- larna. Hennes dotter, lärarinnan i Vin- ninge Emma Goransson, hade lärt sig konsten att göra sådana kronor, och en sådan, av henne tillverkad, hänger över bordet i stugan i Burlov gamla prästgård.

I äldre tid var gudstjänsterna på jul- dagen (juladå) vid samma tider som på en söndag med omväxlande först massa och sist massa, som var brukligt då pastoratet bestod av två försam- lingar. Men under loppet av 1800-talet genomfördes i Skåne seden att hålla en tidig högmässa kl 6 på juldagen, som benämndes *otesång*. Då samme präst hade två kyrkor att betjäna, hade man omväxlande julotta det ena året och nyårsotta det andra. Denna sed var ge- nomförd i Tottarp redan på 1840-talet. Fru Kersti Andersson i Tottarp har omtalat, att då Nils Nordberg var kan- tor i Knästorp och Tottarp lärde han skolbarnen att sjunga Hosianna, som blev framförd både juldagen och nyårsdagen. De, som bodde vid kyrko- vagarna, satte gärna ljus i fönstren, och sedan julgranar kom i bruk, kunde

där stå tända granar vid fönstren. På juldagen, annandagen, nyårsdagen och trettondagen skulle där ringas med båda klockorna, och då hade ringaren hjälp av åbosöner och drängar, s k hjälperingare. De skulle efter gudstjänsten alltid få en traktering av kaffe. "julakagor" och gök i gårdarna i Tot-tarps by, juldagen till Anders Jöns (nr 1), annandagen till Hans Jöns (nr 2), nyårsdagen till Jöns Jöns (nr 4) och trettondagen till Simon Jöns (nr 3). En sådan ordning förekom också i gårdarna i Burlöv by. För övrigt passerade juldagen i stillhet. Man borde den dagen inte gå på visiter, inte göra gille eller dansa. Man vilade sig och mådde bra och njöt av "julamaden".

Ett gammalt talesätt var "Juladå har dan länjd si itt hanafjed".

Annandag jul var man friare ställd än juldagen. Då gjorde man julagille för den närmaste släkten, då också dans förekom. Denna dag inleddes en slags upptåg som kallades *gå julaspöje*. Det var manlig ungdom, också minderåriga, som gick omkring i små flockar utklädda eller som man hade omklädda. De var klädda i gamla uniformer, i fruntimmerskläder eller i någon skepnad av ett djur. Det enklaste var att dra en säck över huvudet. De gick från det ena stället till det andra och kunde deltaga i jul-lekarna, och de fick alltid någon traktering. Stundom hade de fiol eller dragspel med sig, och de blev alltid väl mottagna.

En annan underhållning, som började annandag jul men nådde sin höjdpunkt trettonafton, var då man fick besök av stjärnsångare eller som de kallades *stjärnegobba*. De var två eller tre i sällskap och medförde en s k julstjärna eller Betlehemsstjärna. Den var gjord av papper och var taggig till formen och hade ett ljus invändigt. De kunde gå ifrån en by till en annan, och de kunde också komma gående från städerna. När de sjungit stjärnevisan skulle de ha kaffe med gök och *julakagor*. Av visan skall de två första verserna anföras:

**Goderafton, goderafton, så många som här är,
både unga och gamla, som jorden hon bär.**

**Vi önska Eder alla en fröjdefuller jul,
ifrån alla olyckor bevare Eder Gud,**

En annan sed, som var förbunden med annandag jul, att rida Staffan (ria Staffen) var okänd i södra och västra Skåne och omtalas icke i folklivsskildringar från 1800-talet, såsom hos Eva Wigström (Rönnebergs härad), Nicolovius (Skytts härad) och Bruzelius (Ingelstads härad). Denna sed tillhörde norra och mellersta Skåne ner i Frosta, Färs och Albo härader.

Vinterbild från Tottarp.
Målning av Hjalmar Jönsson 1937.

Mellan jul och nyår och från nyår till Knutsdagen pågick en slags samlingar, som kallades att *leja jul* eller *hålla julastua*. Dessa tillställningar var gemensamma för ungdomen i en by, såväl böndernas vuxna barn som tjänstefolket. I detta nöjesliv gjordes ingen skillnad, som det senare blev. Man samlades var och varannan kväll efter överenskommelse med husbondefolket i en av gårdarna, där man fick fritt disponera salen eller sommarstuan, som den fordom kallades. Deltagarna skaffade själv trakteringen, som var kaffe och *julakagor*. Där lektes samma slags lekar, som omtalas under julaften, där dansande ringdanser, och hade man en speleman att tillgå, blev där riktig dans. En som då gärna var anlitad, var Anders Persson i Djurslöv, som benämndes "musikanten". De vanligaste danserna i senare hälften av 1800-talet var vals, kadrill, köra te Särslöv, — som alltid följde på kadrillen, — körepolska, polka och masyrka. Där var gamla vackra melodier, som jag gärna skulle lära bort, om någon var intresserad.

En vacker sed vid jultiden var, att en tillfällig besökande inte skulle gå, förrän han eller hon fått någon traktering, såsom vin eller kaffe och kakor, eller ett äpple (eble). "Du ska ente bära julen ifrå voss" var ett stående talesätt.

Nyårsafton och trettonafton firades ungefär såsom julaften. Man lekte, gissade på nötter eller spelade kort, såsom bagsmäll, kasin och tolva. Vid midnattstid gick man ut och hörde nyårsringningen. I tornet var där fullt av drängar, som skulle biträda vid ringningen. Men seden att ringa vid midnatt är inte ursprunglig. Den kom vid mitten av 1800-talet eller ännu senare från Lund ut på landsbygden. Då skalden A. U. Bååth i sin dikt Nyårsafton på skånska slätten nämner ringningen, som samtidigt hördes från ett

flertal kyrkor, är det ringningen i solnedgången, som avses. Han har scenen förlagd till Söderslätt. — Andra sätt att hälsa det nya året var att *skjuda de gamla åred ud å de nya ing*, eller att *smi åred ing*. Det bestod i att smederna slog tolv slag med släggan, då klockan var 12. Det är med saknad man erinrar sig det stämningsfulla i en sådan nyårsnatt, jämfört med det överdrivna väsen och buller, som kännetecknar nutidens oroliga nyårsfirande i städer och tätorter med raketer och smållare. Att fira nyårsafton på nojeslokaler med dans och bullersam musik skulle i våra orter vara otänkbart långt in på 1900-talet. För mången ter det sig fortfarande anstötligt, eftersom ett årsskifte är ett tillfälle för allvar och besinning. — En vacker sed var att illuminera (ill-manera) på toppen av en atehög eller någon annan höjd på nyårsnatten. Detta nådde sin höjdpunkt nyårsnatten 1900.

Åtskilliga av de jul- och nyårsseder, som här är redogjort för, är för länge sedan bortlagda eller är kända endast av de äldre och aldsta. Andra seder fortsatte ett stycke in på 1900-talet och iakttagas delvis ännu. Vad som är hållbart och värdefullt i gamla jultraditioner bör vi ta vara på.

Denna redogörelse för gammaldags julfirande är sammanställd efter berättelser av Kersti Andersson, Tottarp (1836—1928), Lars Persson, Tirup (1842—1932), Kersti Göransson, Kabbarp (1849—1939), Anders Jonsson, Tottarp (1856—1944), Hanna Svensson, Kabbarp (1858—1946), Bengta Jeppsson, Tottarp (1860—1934), Olof Jeppsson, Tottarp (1863—1951) och Johanna Persson, Åkarp (1884—1961). Därtill kommer meddelanden av några nu levande med minnen av gamla julseder eller kvardröjande rester därav.

Ingemar Ingers.

STAFFANSTORPS SLÄKTFORSKARFÖRENING. MEDLEMSFÖRTECKNING 1984
 =====

1. Anderberg Key	Handskmakarevägen 1 245 00 Staffanstorp	046/25 58 29
2. Andersson Gudmund	Alvägen 6 245 00 Staffanstorp	046/25 28 07
3. Andersson Stig	Långdansvägen 16 245 00 Staffanstorp	046/25 66 91
4. Broman Carina	Ehrensvarðsgatan 5 212 13 Malmö	040/93 19 44
5. Dagsberg Rosa	Djurslöv 245 00 Staffanstorp	040/44 52 56
6. Dahmström Karin	Almvägen 3 245 00 Staffanstorp	046/25 61 26
7. Engström Daisy	Aspvägen 14 245 00 Staffanstorp	046/25 44 73
8. Hansson Ingvar	L:a Mölleberga Pl 385 212 90 Malmö	040/44 64 42
9. Hellström Gert	Skånevägen 22 245 00 Staffanstorp	046/25 63 04
10. Isaksson Cecilia	Järnvägsgatan 49 245 00 Staffanstorp	046/25 42 70
11. Karlsson Ernst	Falkvägen 12 222 31 Lund	046/11 82 22
12. Larsson Evy	Ligustervägen 3 245 00 Staffanstorp	046/25 28 55
13. Larsson Ove	Ligustervägen 3 245 00 Staffanstorp	046/25 28 55
14. Linders Gudmund	Nevishög 30 245 00 Staffanstorp	046/25 41 43
15. Lunsjö Barbro	Triangelvägen 16 245 00 Staffanstorp	046/25 52 73
16. Mathson Yngve	Larsbergsvägen 48, 7 tr. 181 38 Lidingö	08/765 61 60
17. Mårtensson Märtha	Nordstrands väg 28 245 00 Staffanstorp	046/25 46 15
18. Nilsson Evert	Djurslöv 308 245 00 Staffanstorp	040/44 52 95
19. Nilsson Gunnar	Nordstrands väg 17 245 00 Staffanstorp	046/25 60 67
20. Nilsson Lars-Erik	Box 7 245 00 Staffanstorp	046/25 29 72
21. Nessler Anne-Marie	Vemmenhögsvägen 7 245 00 Staffanstorp	046/25 47 59
22. Persson Ingrid	Rondovägen 30 245 00 Staffanstorp	046/25 37 53
23. Persson Stina	Dalhemsgatan 20 212 24 Malmö	040/18 27 31
24. Persson Sven	Dalhemsgatan 20 212 24 Malmö	040/18 27 31
25. Persson Sven-Göran	Rondovägen 5 245 00 Staffanstorp	046/25 37 69
26. Pålsson Hugo	L:a Bjällerup 11 245 00 Staffanstorp	046/970 53
27. Ström Siv	Åkershus 17 A 245 00 Staffanstorp	046/25 33 22
28. Strömberg Märtha	Rondovägen 9 245 00 Staffanstorp	046/25 37 59
29. Svahn Uno	Frödings väg 23 245 00 Staffanstorp	046/25 51 25
30. Svensson Emil	Annerovägen 20 245 00 Staffanstorp	046/25 77 53
31. Wåhlander Gösta	Fugavägen 6 245 00 Staffanstorp	046/25 43 86

INNEHÅLLSFÖRTECKNING 1984

Nr 1 Maj:

1. Inledning	Lars-Erik Nilsson	sid.	1
2. Nils Nilsson från Heinge	" " "	"	2
3. Vi i vår förening	Barbro Lunsjö	"	3
4. Föreningsnytt		"	5
5. Släktforskarna och arkiven i framtiden	Jan Dahlin	"	8
6. Vad Faster Mathildas lönn- fack kunde berätta I	Yngve Mathson	"	11
7. Min farfars förfäder	Lars-Erik Nilsson	"	16
8. Gamla tidars yrken - husmän	Barbro Lunsjö	"	23
9. En Quisling i Skåne (Trelle- borgs Allehanda 1941.07.23)	Olof Christoffersson	"	25
10. En 1600-talsbegravning	Barbro Lunsjö	"	29

Nr 2 December:

1. Inledning	Lars-Erik Nilsson	sid.	1
2. Lego-stadga för husbönder ...	" " "	"	2
3. Föreningsnytt		"	3
4. Några av bouppteckningarnas bortglömda ord	Barbro Lunsjö	"	5
5. Äldermanegillen i Mossheddinge	Joh. E. Johnsson	"	7
6. Vad Faster Mathildas lönn- fack kunde berätta II	Yngve Mathson	"	9
7. Dopet och namngivningen i folktron	Sven-Göran Persson	"	15
Nutida bönder	Barbro Lunsjö	"	15
8. Om våldsam död i kyrkböckerna	Lars-Erik Nilsson	"	16
9. Djurslövs by och enskiftet	Gudmund Andersson	"	17
10. Gravstensinventeringen i Staf- fanstorp	Emil Svensson	"	21
11. Julfirandet i senare delen av 1800-talet	Ingemar Ingers	"	26
12. Medlemsförteckning		"	28
13. Innehållsförteckning 1984		"	29

